

ZALÁN TIBOR

Tűnődések

PETŐCZ ANDRÁS HATVAN ÉVÉRŐL

Petőcz András hatvanéves. Ez lehet bombasztikus kijelentés. A hajdani fenegyerek elérte a kort. A kor elérte a fenegyereket. (Milyen korról is beszélünk? Nem tisztázzuk.) Meg lehet melankolikus. A költő másik dimenzióba lép. Élet, életkor, tapasztalat, összegző gesztusok. Meg lehet fenyegető is. Számomra. Ha ő hatvan, akkor én minimum hatvanöt vagyok, és nem minimum, hanem éppenséggel pontosan, mert mindketten augusztus 27-én születünk. Vagy múltam. Végül is, mi akar lenni ez az írás? Nem hivatalom Petőcz költészetét vizsgálni, a műveit elemezni. Nem vagyok felkért köszöntője a mesterkorba ért mesternek. Nem tekintek át. Előre meg csak ő tekinthet. Legfeljebb hátra pillantgatok. Leginkább, ahogy én látom. Amire emlékezem. Nyilván a magam életén keresztül. Legelsőbb Hadersdorf. Magyar Műhely-találkozó. Ekkor még nem vagyok, csak a népi vonal elárulója. (Aztán majd sok egyébé leszek. Is.) Fontos tanácskozás. Ott találkozom Sziverivel és Fenyvesivel. Ott bukkan föl egy fiatal, lázasan flegmatikus figura. Valamiért felszólal, és valamiért rögtön nekem esik. Effektíve belém köt. Csapkod, úgy bele a pofámba. Ez lehet akár szimpatikus is, fiatal emberről lévén szó. De nem az. Ezzel ő elkezdli hivatalosan is az avantgárd korszakát, én már benne vagyok, és hamarosan be is fejezem. Petőcz András teljes mellszélességgel sokáig a M. Műhely mellett, az *avantgarde* mellett, a szövegcsorgatók (Béládi Miklós kifejezése) mellett, emlékezetem szerint szerkeszti is azt. Képversekben szinte verhetetlen, a mennyiséget illetően biztosan, elképesztő energiákkal dolgozik, rendkívüli bőséggel alkot. (Talán csak Gécz János és Bíró Jóska tud vele lépést tartani.) Sokműfajú, velejéig modern költő. Vizuális költészet, képvers, hangköltészet, akusztikus költészet, performanszok, kísérleti filmek, képvers-antológia (szerkesztő, Médium-Art). Én egy idő után csak távolról figyelem ezeket az eseményeket, akkor már az avantgárdok árulója is vagyok. Petőcz szintén az lesz, bár nem tudom, történetesen kenyértörés közöttük. Joviálisabb alkat, a szó jó értelmében is az. Új irány lesz a minimal-art, Új Zenei Stúdió, Sáry László, repetitív versek, lemez, fellépések. Új, új, új! De innen csak egy tántorodás a szonett. Meg is jön. Ekkortájt már a *Kortárs* szerkesztőségében is felbukkan, ahol a verseket szerkesztem. Talán arra jött rá, hogy az avantgárd formák mozgalom nélkül borzalmasan ki tudnak üresedni. A nagy lázongások kora lejárni látszik. Jön az irodalom *szomorú aranykora*, a puha Kádár-korszak. Nem nagyon érdekli már a hatalmat az ellenőrizhetetlensége (és érthetlensége) miatt korábban veszélyesnek feltűnő avantgárd. Nincs konkrét ellenállás a művészetekkel és az irányzatokkal szemben, a harcos öklök gyurmába mélyednek, amikor ütnek. Ha még ütnek. Az utolsó nagy buli a hatalom számá-

ra talán a *Mozgó Világ* szétverése. Aztán hagyják, hadd szóljon. Lehet, rosszul emlékszem. Nyilván ez is oka lehet annak, hogy Petőcz költészete lassan visszahátrál a hagyományos formák közé. No, nem egészen, hiszen akit egyszer erősen megcsapott az avantgárd szele (a mozdony füstje), soha nem tud neki teljesen hátat fordítani. A mind hagyományosabbá, azaz eszközeiben mind konzervatívabbá váló alkotó fel- és elhasználja az összes abban megtanult megoldást, szétfeszítve és feloldva ezzel a hagyományos megszólalás kereteit. Egyszer – talán fogadásból – hármásban verset írunk *A tőkász megközelítése* címmel. Géczy, Petőcz, Zalán. Később, főleg ma már, nem lenne ez elképzelhető. Van benne minden, ami belefér. Hosszú (kassáki) szabadvers hexameteres betéttel, alkaiosi strófával bélelve, már nem is emlékszem, még mi minden volt a „versenykiírásban”. Verseny persze nem volt, abban az értelemben, hogy csak magunkkal versenyeztünk. Juhász Ferenc, akinek a költői izlésétől mi sem állt távolabb, mint az ilyen versformálás, lehozta mindháromat ugyanabban a számban. Becsületére és szerkesztői nyitottságára legyen mondva. Hogy ezt a mindenből lehet mindenbe mindent-módszert megvédjem, kitaláltam (és megideologizáltam egy tanulmányban) a radikális eklektika fogalmát. Petőcz ezt átvette, sokszor jártunk pályánk során nagyon hasonló cipőben. Figyeltünk egymásra, mert figyelniünk kellett. Kevesen voltunk, el kellett jutnunk a természetes szétmorzsolódásig. Ez egyfajta túlélés is volt. Eljutottunk. (Megtisztelő volt számomra, hogy többször is írt rólam, annak ellenére, hogy hol sereg nélküli vezérnek, hol népies Kassáknak titulált. Ez már teljességgel az ő dolga.) Szóval, nagy kanyarok és nagy kalandok után visszajutott ő is az ásatag gyökerekhez, a hagyományosabb megszólalási formákig. Talán mert észre kellett vennie, *romlásban nem tart meg más, csak a forma*. Ugorjunk! Hatvanéves. A test romlik, a lélek fárad. Ha utóbbi romlik, az már baj! Az előzővel pedig, a tudomásul vételen túl, nincs kezdeni valónk. A romlásban erős megtartó cölöpök kellene. Manapság az is elképesztően fontosnak tűnik fel, hogy ki hova tartozik. A leosztások és írói kinevezések mezőnyében. Ha nem is megtartó, csak fenntartó erővel bír a helyzet. Alkotónk a lehetetlent kísérli meg – kívülről maradni. (Szekértáborokon, irányzatokon, politikán stb.) Ennek a lehetetlenségnek a megvalósulását ő maga teszi lehetetlenné a maga számára. Pozíciókat vállal, amelyek eleve pozicionálják – valahova. Remélhetőleg ő tudja, miért van ez így. Ebben a(z élet)korban már az átadás gesztusa erősödik föl az emberben. A tudás és tapasztalatok átadása. Tanít. Hogy pontosan mit, azt nem tudom, de mind gyakrabban találkozom (sikeres) tanítványjaival. Mármost, a jeles születésnap szám kapcsán, fölmerül a kérdés, hogy P. A. a helyén van-e. Ez a kérdés fölmerít egy másikat, újabbat. Van-e az ilyen embernek helye, kell-e, hogy helye legyen. Az irodalom intézményrendszerében ez nyilván egyértelműbben követhető vagy meghatározható. Van. Ott, ahol megmutatkozik és működik. De az író helye talán egészen más. Avantgárd? Rég nem. Konzervatív? Sohasem. Kísérletező? Már nem. Radikálisan eklektikus? Megszűnt annak lenni. Népies? Urbánus? Nemzeti? Liberális? Hülyeség mind. Nézzük más-ként! Költő? Is. Szövegíró? Is. Prózaíró? Is. Drámaíró? Meglepő módon ez kimaradt a rendkívül színes listából. Vagy csak én nem tudok róla, hogy írt volna dráákat. Mindenesetre bemutatójáról nem érkezett el hír hozzám. Ahogy próza az,

amit annak hívunk (benne dráma- és lírarészletek), líra az, amit annak nevezünk (vegyülve prózai megszólalásokkal és dialógusokkal), dráma az, amiről azt mondjuk (telve lírai betétekkel és szükséges-fölösleges narrációval), úgy ma már nehezen jelenthető ki bárkiről is, hogy próza- vagy drámaíró, lehetségesen költő. Író. Csak így, egyszerűen. De a lényegét leginkább megragadóan. És nincs elragadtatás. És nincsenek a titulus előtt-mögött a komikusan ható díjak. Sem a díjak felsorolása. Ha jól emlékszem, Nagy László azt mondta egyik utolsó – ha nem a legutolsó – interjújában, hogy ő író, a költő-címkét nem használja. Ő nyilván mást értett ezen, mint a sokműfajúságot és a kevert alkotásokat, de a lényegben megegyezik emberi-alkotói tisztelet és szakmai tudatosság. Nincsenek műnemhatárok (Joyce *Ulyssese* óta különösképpen nincsenek). Maradjunk tehát az írónál. Ha író, mindig vannak ellenségei. És mindig akadnak barátai. S ha szerencséje van, rajongói is. Jó az, amikor az utóbbi kettő van túlsúlyban. A szöveget, ha kiáll a deszkából, mindenki vagy kihúzni, vagy legyalulni akarja. Petőcz bírja a gyűrődést, és meglátásom szerint – amennyit láthatok belőle, nem járunk össze, úgy vagyunk barátok – gyűrűkötik is. Ülök az új (vagy újabb – manapság ezt már végképp nem lehet tudnunk) könyve fölött. És tűnődöm. Hatalmas és gyönyörű könyv. Ilyeneket szoktak adni életművek jutalmaként. Leginkább a képzőművészek élet- és műösszegző albumára emlékeztet. Nem gyűjteményes könyv, abban az értelemben nem, hogy csak egy (jelentős) szeletét fogja össze, emeli ki és műszintre, a változatos pályának. A konkrét és a vizuális költészeti alkotásokat. Jó, ha valaki bízik abban, hogy bár az idő kiszaladt az alkotói formák alól, az alkotások értékkel képviseltetik magukat minden időben. Én gyáva lennék ilyesmihez. (Lehet, egy negyedekora kötetet kitevő ilyen jellegű munkám se lenne.) Írónk bátor. *Concrete*. Belescap a pudingba. Vállalja akár a régről itt maradt bútordarab szerepét is. De ennél feltétlenül fontosabb, hogy egy korszaknak adja a keresztmetszetét. Amikor nagyon hittünk, és nagyon szerettünk volna mások lenni. Mások, mint akik akkor voltak előttünk, akár körülöttünk. Nyilván ma, amikor a számítógépes lehetőségek ennek az ezerszeresét kínálják, meg is mosolyogtató a lettraset betűket ragasztgató, becsempészt nyugati magazinokból színes képeket, meztelen nőket kivagdosó hajdani költő. Én azonban óvnék ettől a fölényes mosolytól. Nagy idők nagy tanúi ezek a táblák, képek, akár ezek a versszerű szövegszerveződések, hívjuk is bárhogyan őket. Lehet, hogy csak annak hisszük az időket. Nagyoknak. És ha nem voltak azok? Akkor mi van? És ha azok voltak? Akkor mi? Ki fog derülni minden. Vagy nem. Ha. Annak idején szervezkedő (művészetet értek a fogalmon) szövegek. Nekem frissek ezek a táblák itt a nagy könyvben, ezek a szövegek a táblák között. Előbbiek a posztavantgárd kezdeti hazai, csöppet sem bátortalan lépéseit rögzítik. Utóbbiak egy alkotó küzdelmét a modernség és a költői hagyományokra rászomjazás feszítő dilemmájával. Az ember változik, mert az a jellege. Aki egy út megtétele után ugyanaz marad érkezésekor, az nem nézett körül, nem tapasztalt, nem értékelt – és nem nagyon figyelt oda magára sem. Ment csak a menésért. Csalt. Nem tudom, a jeles kort elért alkotó akar-e még figyelni, tapasztalni. Akar, tud-e még változni. És főként nem tudom, hogy hol tart most. A *Concrete* az összegzés irányába mutat el. Amit az utóbbi időkben olvashattam tőle folyóirat-megjelené-

sekben, azzal biztat, hogy ismét egy megújulási folyamat kellős közepén van. Honnan hová? Egy ekkora életmű (áttekinthetlensége) tudatában aligha lehet megmondani. Amikor a figurája – és a könyve fölött – eltöprengek, nem is ezt tartom fontosnak. Hanem a mozgást magát. A még mozgását. A mégmozgást. Hamarosan kint a könyvheti prózakötete (talán regény). De az nem változtatni fog a Petőcz-képen, csak modulálja azt. Nem tehetek róla, én a hatvanéves emberben is a hajdani suhancot látom Hadersdorfban, az ifjúból fiatallá korosodó fickóval dumálok a Széchenyi utcai *Kortárs*-szerkesztőségben. A tavalyi közös születésnap szüretünkre sem éreztem azt, hogy két vénember motyog a szép moderátor, Major Eszter író-üvegművész és szerkesztő két oldalán a Nyitott Műhelyben. És Finta Laci valahogy nagyon kitalált találkozó- és rendezvényhelyének neve most a segítségemre siet, hogy ezt a mind parttalanabb tűnődéssort befejezzem. A most hatvanéves ember műhelyének az ajtaja mindig nyitva volt, és máig nyitva is maradt. Minden – és mindenki – bemehetett rajta, minden és mindenki kijöhetett onnan. Ennél pontosabb nem is lehetek. De miért is kellene annak lennem?

LORENZO QUINN: BUILDING BRIDGES